

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วผู้ปกครองคณะสงฆ์คือพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์เป็นผู้ประกาศพระศาสนา และวางกฎระเบียบต่างๆ ให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติ ในระยะต้นพุทธกาลยังไม่มีการบัญญัติพระวินัย เพราะพระสงฆ์ส่วนมากเป็นพระชีณาสพ (พระอรหันต์) ผู้ที่จะบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาเพื่อประพฤติพรหมจรรย์เพื่อบรรลุนิพพานชั้นสูง คือพระนิพพาน ต่อมาเมื่อมีผู้มีศรัทธาอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้น ก็จำเป็นต้องมีการปกครองสงฆ์บริษัท^๑ เพราะความแตกต่างในการปฏิบัติของพระสงฆ์แต่ละหมู่ทำให้เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น พระเถระผู้เป็นเจ้าสำนัก หรือหัวหน้าสงฆ์ก็ต้องดูแลและปกครองกันเองโดยใช้ “พระธรรมวินัย” มาเป็นแบบในการปกครองซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า^๒ ดังก่อนพระองค์จะปรินิพพานที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๓

การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้นการเผยแผ่ศาสนาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในการประกาศศาสนาในประชาชนได้รับทราบถึงหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เพราะเป็นการสร้างศรัทธาและปลูกศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีความเคารพนับถือพระพุทธศาสนาในยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาโดยยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก^๔ ครั้นมาถึงในสมัยกรุงศรีอยุธยาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคต้น การปกครองคณะสงฆ์ยังคงยึดรูปแบบลักษณะการปกครองมาจากกรุงสุโขทัย โดยแบ่งลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ คณะ คือ ได้คณะคามวาสีกับคณะอรัญญวาสี สิ่งต่างออกไปก็คือกรุงศรีอยุธยามีคณะสงฆ์ใหม่เพิ่มขึ้นอีก ๑ คณะเรียกว่า คณะป่าแก้ว^๕ ครั้นมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในช่วงรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ นั้น ยังมีการยึดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์มาจากสมัยกรุงศรีอยุธยามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วย

^๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *ตำนานคณะสงฆ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.อ.อนันต์ ชูงาม, (กรุงเทพมหานคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๑.

^๒ พระมหาวรญาณชัย กลิ่งโพธิ์, “การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาภาควิชาประวัติศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๙.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๔ จำเริญ วุฒิจันทร์, *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓๖.

^๕ พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), *ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๓๐.

จัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรกด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๑ เพื่อให้จัดระบบการปกครองคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นรูปแบบอัตโนมัติคล้ายกับการปกครองราชอาณาจักรตามระบอบราชาธิปไตยในสมัยนั้น การคณะสงฆ์มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงหลายประการ แม้จะใช้การได้คล่องตัวแต่ก็คล้ายกับการปกครองแบบเผด็จการ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์^๖ และต่อมาก็ได้กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยการบริหารองค์กรคณะสงฆ์นั้น ผู้นำองค์กรคณะสงฆ์ถือว่ามีความสำคัญต้องมีคุณสมบัติหลายอย่าง ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคุณสมบัติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จึงจะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นและเป็นผู้ตามที่ทำให้ความร่วมมือ ผู้นำที่จะนำบุคคลอื่นนั้น พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก ยิ่งองค์กรมีขนาดใหญ่เท่าใดความสำคัญของผู้นำที่มีต่อสมาชิกในกลุ่มก็ยิ่งทวีความสำคัญเป็นเงาตามตัวกลุ่มใดได้ผู้นำดีสมาชิกในกลุ่มก็พลอยดีไปด้วย ในทางตรงกันข้ามกลุ่มใดได้ผู้นำที่ไม่ดี สมาชิกในกลุ่มก็ต้องประสบกับความลำบากแม้ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญของผู้นำ ดังพระพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับผู้นำว่า “เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยวในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติไม่ธรรมตามไปด้วย หากพระราชกษัตริย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็จะอยู่เป็นทุกข์ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจ่าฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับการแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชกษัตริย์ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็จะอยู่เป็นสุข”^๗

พระราชวิจิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโญ) เป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ ฝ่ายมหานิกายที่มีบทบาทสำคัญมากในการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัดพิจิตร เคยดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร มาหลายสิบปี เป็นเจ้าอาวาสวัดท่าหลวงพระอารามหลวง ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร ซึ่งท่านเป็นกำลังที่สำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและเป็นที่รักเคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป นอกจากนี้พระราชวิจิตรโมลี ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและฆราวาสทั่วไป ดังจะเห็นได้จากบทบาทภาวะผู้นำด้านการพัฒนา

^๖ เฉลิมพล โสมอินทร์, “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๕.

^๗ พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมธนี (ศิริพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^๘ อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๕-๑๑๖.

การศึกษาของคณะสงฆ์ภายในวัดท่าหลวงพระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร และบทบาทภาวะผู้นำในการส่งเสริมให้เยาวชน และพุทธศาสนิกชนทั่วไปในเขตปกครองจังหวัดพิจิตรได้มีโอกาสในการเรียน การศึกษาธรรมศึกษา คนส่วนใหญ่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ จะรู้จักวัดท่าหลวงพระอารามหลวงและชื่อเสียงของพระราชวชิตรโมลี เป็นอย่างดีโดยเฉพาะบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากการได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ และกิตติคุณอื่นๆ อีกมากมาย และภายในวัดท่าหลวงพระอารามหลวง ก็ได้ทำประโยชน์ไว้ในพระพุทธศาสนามากมาย ที่เกื้อกูลต่อบทบาทด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาทั้งภาคปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรม เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมหลวงพ่อเพชรวิทยา โดยเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ (พระภิกษุและสามเณร) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม วัดท่าหลวงพระอารามหลวง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดท่าหลวงพระอารามหลวง, มูลนิธิสุทิสสืมนิวัณซ์, สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แห่งที่ ๔ จังหวัดพิจิตร เป็นต้น

ภาวะผู้นำทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่พระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโณ) ได้กระทำมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอดถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำในคำภีร์ทางพระพุทธศาสนา บทบาทภาวะผู้นำของ พระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโณ) และวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักภาวะผู้นำในการกิจ ๖ ด้าน ของพระราชวชิตรโมลี(บุญมี ปริบุญโณ) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยมาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้กับการบริหารงานพระศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรและคณะสงฆ์ภาค ๔ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโณ) เจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักภาวะผู้นำในการกิจ ๖ ด้าน ของพระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโณ)

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีแนวคิดเป็นเช่นไร

๑.๓.๒ ภาวะผู้นำของพระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโณ) เจ้าอาวาส วัดท่าหลวง พระอารามหลวง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

๑.๓.๓ การประยุกต์ใช้หลักภาวะผู้นำในการกิจ ๖ ด้าน ของพระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโณ)

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ไว้ ประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติ ผลงานและหลักภาวะผู้นำของพระราชวิจิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโญ) โดยอาศัยข้อมูลหลักเชิงทฤษฎีจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ภาษาไทยและภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และในส่วนของเนื้อหาผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากที่เป็นเอกสาร หนังสือและผลงานที่รวบรวมเกี่ยวกับประวัติและผลงานต่างๆ ของพระราชวิจิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโญ) และงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล จำนวน ๘๖ รูป โดยแยกรายละเอียดได้ดังนี้ เจ้าคณะอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเวลา

เริ่มทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ ถึง เดือน มีนาคม ๒๕๕๘

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการบริหารไว้ดังนี้

ก. หมวดแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ คือ ความเป็นผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติอันพึงมีของผู้นำได้แก่ สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำคนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามอย่างถูกต้องชอบธรรม ดังนั้นองค์ประกอบภาวะผู้นำจึงได้แก่ ตัวผู้นำ ผู้ตาม จุดหมาย หลักการและวิธีการ สิ่งที่จะทำและสถานการณ์^๙

กิติ ตยัคคานันท์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ” เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำว่า ผู้นำที่ดีต้องคุณลักษณะเกี่ยวกับสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงประกอบด้วยความรู้ดี มีบุคลิกภาพดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ มีความกล้าหาญ มีความอดทน มีการสื่อสารความหมายที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละและไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ยกย่องให้เกียรติ ให้ความไว้วางใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีความจงรักภักดีต่อหน่วยงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีการวางแผนงานและวิธีดำเนินงาน^{๑๐}

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ” ว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ผู้นำช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้รับรู้ว่าจะอะไรคือความสำคัญให้ภาพความเป็นจริงขององค์การแก่ผู้อื่นช่วยให้มองเห็นทิศทาง และจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว^{๑๑}

^๙พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

^{๑๐}กิติ ตยัคคานันท์, เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

^{๑๑}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและปฏิบัติ, (สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

สัมมา รณิธย์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำของผู้บริหาร” ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การใช้อิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งโดยการจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการของตนด้วยความเต็มใจ ยินดีที่จะให้ความร่วมมือเพื่อจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตามที่กำหนดไว้หรือเป็นการผูกมัดหลอมรวมกลุ่มเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วกระตุ้นให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้^{๑๒}

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำเชิงพุทธ” ว่า คือบุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นหรือได้รับการยกย่องให้ขึ้นเป็นหัวหน้ามีความสามารถในการบังคับบัญชา และอาจชักนำผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้ ซึ่งถ้าหากนำไปในทางที่ถูกที่ควรก็จะเป็นผู้นำในทางที่ดี แต่ถ้าหากนำไปในทางที่ไม่ถูกต้องหรือปฏิบัติการณ์อันเป็นปฏิปักษ์ต่อระเบียบแบบแผนของสังคมก็เรียกว่า ผู้นำไปในทางที่ไม่ดี^{๑๓}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำในหนังสือ “หลักธรรมมาภิบาลและประมุขศิลป์” ว่า นายสารถิที่ดีคือผู้ที่สามารถขับเคลื่อนมาทำให้สามารถบรรลุทุกสิ่งของได้มากไปถึงจุดหมายปลายทางได้รวดเร็วและปลอดภัย เพราะมีคุณสมบัติของนายสารถิที่ดี ที่สามารถหรือนายวงดนตรีที่ดีคือสามารถควบคุมวงดนตรีซึ่งมีผู้เล่นดนตรีหลายชิ้นหลายคน เป็นวงใหญ่ให้บรรเลงเพลงได้ไพเราะเพราะพริ้งสะกิดใจผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้มเป็นสุขหรือให้บรรเลงเพลงได้เร้าใจถูกใจผู้ฟังให้สนุกสนาน เพราะเป็นนายวงดนตรีที่มีความสามารถ กล่าวคือมีสภาวะความเป็นผู้นำสูงก็ถือว่าเป็นผู้นำที่ดี คือมีประมุขศิลป์สูง^{๑๔}

วิเชียร วิทยอดม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำ” ว่า ผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานในองค์กร องค์กรจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานนั้น ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ ถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพก็จะสามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทำกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะไม่สามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งได้ ข้ำร้ายยังเป็นการทำลายขวัญของผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้นำ ซึ่งจะเป็นผลทำให้การปฏิบัติงานด้านต่างๆ ในองค์กรประสบความล้มเหลว^{๑๕}

ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ ได้ไว้ในหนังสือเรื่อง “ศาสนากับภาวะผู้นำ” ว่า ภาวะผู้นำเป็นความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมจริยธรรมที่มีอิทธิพลในการทำงานร่วมกันของบุคคลระหว่างผู้นำและผู้ตาม ซึ่งทำให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดหมายร่วมกัน^{๑๖}

^{๑๒} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สัมมา รณิธย์, ภาวะผู้นำ ของผู้บริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

^{๑๓} พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

^{๑๔} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), หลักธรรมมาภิบาล และประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มงคลชัย พร้นตั้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๒.

^{๑๕} วิเชียร วิทยอดม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อิสระฟิล์มไซเท็กซ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๑๖} ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, “ศาสนากับภาวะผู้นำ”, (พิษณุโลก : โปกัสการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๙.

เซอร์โต ซามูเอล ซี. (Samuel C. Certo) ได้กล่าวถึง “ภาวะผู้นำ” ว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการที่มุ่งเน้นไปที่การชี้แนะ เพื่อให้สมาชิกในองค์กรมีความกระตือรือร้นและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระบบการจัดการนี้มีความหมายกว้างกว่าภาวะผู้นำ เพราะระบบการจัดการนั้นรวมเอาทั้งในส่วนของโครงสร้างและในส่วนของพฤติกรรมเข้าไว้ด้วยกัน ส่วนภาวะผู้นำนั้นจะมุ่งเน้นในส่วนของพฤติกรรมซึ่งผู้บริหารที่ดีควรมีคุณสมบัติทั้งความสามารถในการเป็นผู้บริหารจัดการและมีภาวะที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำ^{๑๗}

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำสรุปได้ว่าผู้นำต้องมีความรู้ความสามารถใช้สติปัญญา มีทักษะ มีศีลธรรม มีคุณธรรมประจำใจ มีบุคลิกภาพเฉพาะตัวที่สามารถจูงใจโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นหรือชักนำผู้อื่นหรือยอมรับให้ร่วมการปฏิบัติงานหรือร่วมกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

ข. หมวดแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

คำว่า การบริหารพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้นิยามไว้ว่า “ ก. ออกกำลัง เช่น บริหารร่างกาย ; ปกครอง เช่นบริหารส่วนท้องถิ่น ดำเนินการ, จัดการ เช่น บริหารธุรกิจ^{๑๘}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์การอำนวยการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ^{๑๙} คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็ก็นำมาปฏิบัติกันมานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี ได้กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือจะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๒๐}

^{๑๗} เซอร์โต, ซามูเอล ซี. (Samuel C. Certo), *การจัดการสมัยใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, แปลโดย ผศ. พัทธินันท์ศักดิ์, พ.ต.อ.ดร.ปิยะพันธ์ ปิงเมือง, ดร.สมศรี ศิริไหวประพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๖.

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๙.

^{๑๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

^{๒๐} พระมหาภูติชัย วชิรเมธี , *คนสำราญงานสำเร็จ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

สมยศ นาวิการ ได้กล่าวว่า “การบริหาร” ไร้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำ โครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์กรแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับ องค์กร เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์กรจะเผชิญกับ สถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้อง ศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา จำนวนมากและวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถ ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ^{๒๑}

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การบริหาร สรุปได้ว่า การบริหารจะต้อง ครอบคลุม ถึงการทำงานที่เป็นขั้นตอนและมีความต่อเนื่องรวมทั้งจะต้องดำเนินไปโดยไม่หยุดนิ่ง และ ในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์ อันดีในหมู่ผู้ปฏิบัติงานด้วยกันการปฏิบัติงาน ตามภารกิจให้สำเร็จซึ่งมีการกระทำหลายกิจกรรมโดยการกระทำต่างๆ ดำเนินต่อเนื่องกันไป ตามลำดับและพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันถ้าการกระทำหรือ ตัวกระทำส่วนใดส่วนหนึ่งบกพร่องการ บริหารก็จะล้มเหลว

๑.๕.๒ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตกต้อง ประกอบด้วยบทบาทพื้นฐานสำคัญ ๔ ประการ คือ (๑) การกำหนดทิศทาง (Path finding) เป็นการ กำหนดทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ (๒) การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) (๓) การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบหมายอำนาจ ความรับผิดชอบ ให้แก่บุคคลที่เหมาะสม เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (๔) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) สำหรับภาวะผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก “ธรรม” เช่น พรหม วิหาร ๔ ธรรมาธิปไตย พละ ๔ และสัปปริสธรรม ๗ เป็นต้น รูปแบบผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากการประยุกต์ของภาวะผู้นำตามแนวคิดตะวันตกและหลักพุทธธรรม ย่อมประกอบด้วย หลักการ ๓ ประการ คือ หลักการครองตนครองคน และครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนา ตน การพัฒนาคน และการพัฒนาระบบงานให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบ ทั้ง ๒ ด้าน คือ (๑) คุณภาพ ด้านความสามารถ เพื่อทำให้ผู้นำเกิดการพัฒนาดน พัฒนาคคน และพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่ง การเรียนรู้ ปรับปรุงคุณภาพความเป็นผู้นำคุณภาพบุคลากรในองค์กรและคุณภาพขององค์กรให้มี ความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์อยู่เสมอ (๒) คุณภาพด้านจิตใจ เพื่อทำให้เกิด การยกระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรม เห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลัก เพื่อให้ สามารถนำพาหมู่คณะ องค์กร และสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ที่ยั่งยืนและมั่นคงตลอดไป^{๒๒}

ภารดี อนันต์นาวิ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของผู้บริหารงานเขตพื้นที่การศึกษาและ บรรยายาคองค์กรที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออก”

^{๒๑} สมยศ นาวิการ, **การบริหารตามสถานการณ์**, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๒๒} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธ ธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา และบรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยข้าราชการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๓๑๐ คน โดยใช้การสุ่มแบบอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ มีความเชื่อมั่น .๙๖ และ .๙๗ ตามลำดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบน ผลการวิจัยพบว่า ๑) ภาวะผู้นำของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน อยู่ในระดับมาก และภาวะผู้นำแบบตามสบายอยู่ในระดับน้อย ๒) บรรยากาศองค์การของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับดี ๓) การบริหารจัดการที่ดีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ๔) ตัวแปรที่ส่งผลสูงสุดและมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อการบริหารจัดการที่ดีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง รองลงมาคือ บรรยากาศองค์การ และร่วมกันทำนาย การบริหาร จัดการที่ดีได้ร้อยละ ๗๖ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และบรรยากาศองค์การ ส่งผลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นเดียวกัน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาส่งผลทางอ้อมผ่านบรรยากาศองค์การ ไปยังการบริหารจัดการที่ดีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๒๓}

พนิดา งามขุนทด ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมจำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมจำแนกตามอายุ แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมจำแนกตามระดับการศึกษา แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมจำแนกประสบการณ์ทำงาน แตกต่างกัน ประเด็นสำคัญที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่มีความเห็นต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก แต่อยากให้ปรับปรุงเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ คือ ผู้บริหารควรยอมรับและใส่ใจในตัวผู้อื่น ผู้บริหารควรให้ความช่วยเหลือและมีความสม่ำเสมอกับผู้ที่บังคับบัญชา ผู้บริหารควรมีเหตุผลรับฟังความคิดเห็นของ

^{๒๓} ภารดี อนันต์นาวิ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สังกัดภาควิชาบริหารการศึกษา, รายงานการวิจัย, (คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี), วารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ เดือนมิถุนายน - ตุลาคม ๒๕๔๙, หน้า ๙๐.

ผู้ได้บังคับบัญชา ผู้บริหารควรมีความเข้าใจในธรรมชาติของคน ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น^{๒๔}

พระสามารถ อานนโท ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักสัปติธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำโดยทั่วไปและภาวะผู้นำตามหลักสัปติธรรม เป็นผู้นำที่มีลักษณะเป็นศูนย์รวม มีหลักการ มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงาน มีการประเมินตน มีการรู้จักประมาณความพอดีในทุกกรณี รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินกิจการ รู้ระเบียบโครงสร้างของสังคม ตลอดจนรู้จักประเภทของบุคคลที่ควรคบหา ทำให้สามารถเป็นผู้นำที่เหมาะสมกับหน้าที่ และนำความสงบสุขมาสู่สังคมได้^{๒๕}

พระเสถียร ฐิตสมปโน ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้านพบว่า ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา สถานภาพ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน คือ อายุ สถานภาพ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน คือ พรรษา^{๒๖}

พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมธี (ศิริพันธ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำ เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และเป็นกลไกให้การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์และความหมายของภาวะผู้นำยังมีมากมายแล้วแต่จะมีผู้นิยาม ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาการที่จะเป็นผู้นำที่ดีมีความสามารถก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้แก่ตัวเองโดยเริ่มพัฒนาที่จิตใจของตน และยึดหลักธรรมในการบริหารงาน ส่วนหลักธรรมสำหรับผู้นำในพระไตรปิฎก ได้แก่ หลักราชสังคหวัตถุ หลักจักรวรรดิสูตร หลักอภิธานิยธรรม หลักทศพิธราชธรรม หลักกอดิธรรม หลักพรหมวิหารธรรม หลักสาราณียธรรม หลักอธิปไตย และหลักสัปติธรรม นอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักธรรม

^{๒๔} พนิดา งามขุนทด, “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๙).

^{๒๕} พระสามารถ อานนโท, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปติธรรม”, *ปริญญานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๒๖} พระเสถียร ฐิตสมปโน, “ภาวะผู้นำกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ในผลการศึกษายังพบว่าผู้นำที่มีปัญหาในการบริหารงานกับผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรมดังกล่าวเป็นสำคัญ^{๒๗}

พระสุรเชษฐ์ ฐิริปถุญ (หวงมัน) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของพระสารีบุตรเถระ” ผลการวิจัยพบว่า ธรรมชาติของมนุษย์การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับชาติหรือระดับโลก และแต่ละสังคมยังประกอบด้วย ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี กฎ กติกา กฎหมายทำให้จำเป็นที่สังคมจะต้องมีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองซึ่งชนกลุ่มผู้ปกครองนั้นมีความจำเป็นและเป็นตัวจักรสำคัญที่จะทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมการบริหารปกครอง ตามรัฐประศาสนนโยบายที่กำหนดไว้ ทั้งแก้ปัญหาของรัฐทั้งภายในและภายนอก เพื่อความมั่นคงของชาติและประโยชน์สุขของผู้ใต้ปกครอง^{๒๘}

พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ๗” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำที่ดีย่อมประกอบด้วยหลัก ๓ ประการคือหลักการครองตน ครองคนและครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้กำเกิดการพัฒนาด้าน พัฒนาคณะ และพัฒนาระบบการทำงาน ให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้งสองด้าน คือ คุณภาพด้านจิตใจ และ คุณภาพด้านความสามารถนอกจากนี้ยังพบว่าผู้นำที่ดีตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในพระพุทธศาสนาจะต้องยึดหลักธรรมเป็นคุณธรรมสำคัญการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้^{๒๙}

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่เป็นหัวหน้าในการรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน การแบ่งความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน การแก้ปัญหา ตลอดจนการส่งเสริมให้มีการพัฒนาการของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จของคณะสงฆ์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความโอปปาติกะ อธิปไตย อธิปไตย มีเมตตาธรรม ปฏิบัติต่อหน้าที่อย่างเที่ยงตรง และเที่ยงธรรม เคารพในพระผู้ใหญ่และให้เกียรติพระผู้น้อย ใส่ใจในกิจการคณะสงฆ์ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เคารพขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ รู้จักตนเองและผู้อื่น ปราศจากความลำเอียงโดยประการทั้งปวง และมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่

ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้อำนาจหน้าที่ความรู้ความสามารถต่อพระภิกษุผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาในสภาพการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เพื่อมุ่งให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

^{๒๗} พระมหารุ่งโรจน์ ธรรมภักขม (ศิริพันธ์), “การศึกษาวินัยวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๒๘} พระสุรเชษฐ์ ฐิริปถุญ (หวงมัน), “ภาวะผู้นำของพระสารีบุตรเถระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๒๙} พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์), “การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ๗”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ภาวะผู้นำทางการบริหาร หมายถึง ทักษะเชิงภาวะผู้นำในการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการทำงานในด้านการบริหารงานคณะสงฆ์ ในเขตจังหวัดพิจิตร นำไปสู่ความสำเร็จโดยการวางแผน จัดองค์กร สั่งการควบคุมและประเมินผล

กิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติหรือต้องกระทำในหน้าที่ของภาวะความเป็นพระสังฆาธิการ ประกอบด้วยภารกิจงานทั้ง ๖ ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา และด้านสาธารณูปการ

พระราชวิจิตรโมลี หมายถึง พระราชทินนามสมณศักดิ์ นามเดิม พระบุญมี ปริบุญโน นามสกุล แดงปั้น ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๗) ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดท่าหลวงพระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร และเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระราชวิจิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโน) วัดท่าหลวงพระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยจะศึกษาตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระราชวิจิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโน) วัดท่าหลวง จังหวัดพิจิตร” ในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ศึกษาวิจัยขั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และรวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิซึ่งเป็นหนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติและผลงานของพระราชวิจิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโน) วัดท่าหลวง จังหวัดพิจิตร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) พระทีฆทัสสีมุนีวงศ์ (วชิร พุทธานุกุล, ป.ธ.๔) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร

๒) พระครูพิศาลจริยคุณ กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนหลวงพ่อพะชรวิทยา วัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร รองเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร

๓) พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา ปฎิภาณเมธี, ป.ธ.๙) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง เจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร

๔) พระครูวิรัชธรรมโสภิต กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนหลวงพ่อพะชรวิทยา วัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร รองเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

๕) พระครูวิมลวิโรปการ (บุญเหลี่ยม เจียมจำเริญ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร

๖) พระครูวิชิตปริยัติยาทร (พ.ม.นิช สุวีโร, ปธ.๔) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร

๗) พระครูปลัดวันชัย อติภทฺโท (ไทยตรง) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร

๘) พระปลัดณรงค์ธรรม กตธมฺโม (หงษ์สืบสอง) อาจารย์ประจำโรงเรียนหลวงพ่อเพชรวิทยา วัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร

๙) พระสมุห์สมนึก จิตฺตสาธโน (แสงอรุณ) อาจารย์ประจำโรงเรียนหลวงพ่อเพชรวิทยา วัดท่าหลวง พระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร

๑๐) นายปัญญา นามสง่า อาจารย์ประจำสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศิษย์เก่าวัดท่าหลวงพระอารามหลวง

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) โดยการศึกษาเอกสารทางวิชาการแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระราชวังจิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโณ) วัดท่าหลวงพระอารามหลวง จังหวัดพิจิตร”

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

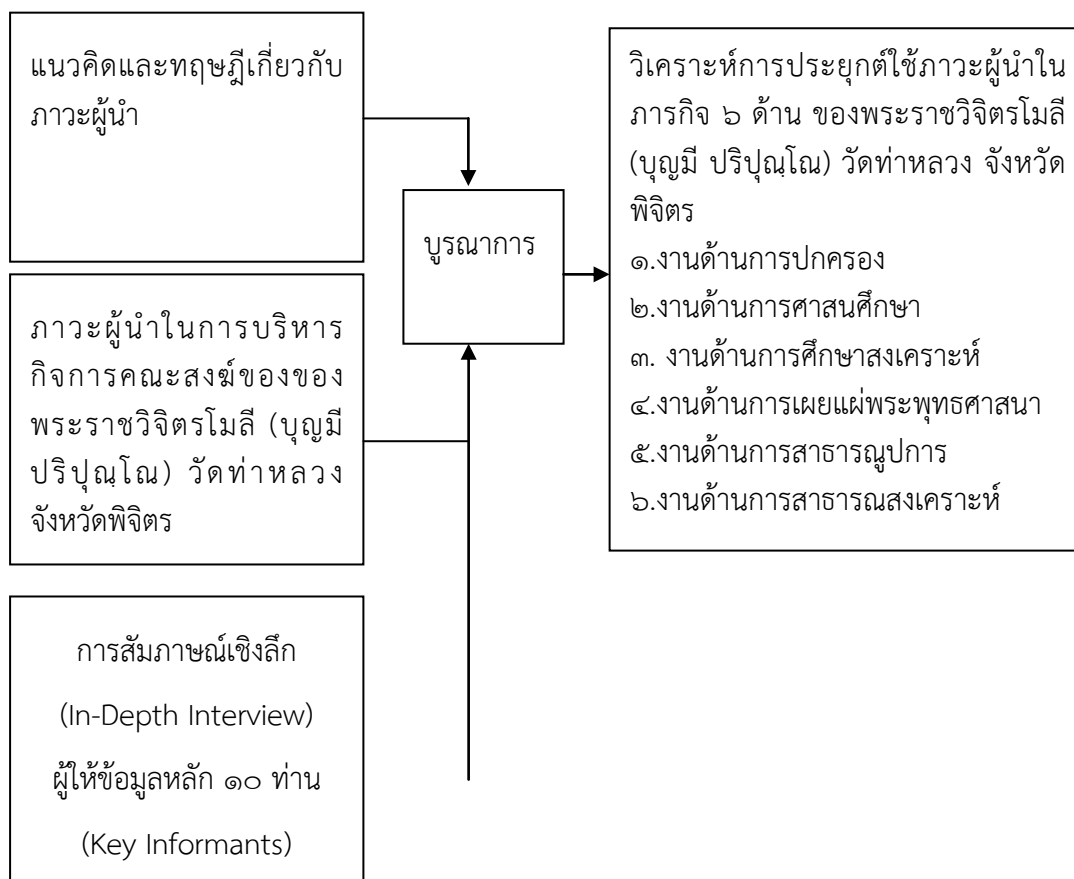
- ๑) ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการจดบันทึกและการบันทึกเสียง
- ๒) ศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็น ๕ บท เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าข้อมูล

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเรียบเรียงเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโญ) วัดท่าหลวง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยได้เสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ได้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ
- ๑.๙.๒ ทำให้ได้ทราบถึงภาวะผู้นำของพระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโญ)
- ๑.๙.๓ ทำให้ได้ทราบถึงการประยุกต์ใช้หลักภาวะผู้นำของพระราชวชิตรโมลี (บุญมี ปริบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร